

GRØNT LYS ET LIV MED NATUREN!

Løsningen er naturnært landbrug!

Den grønne Trepert lover de største reformer siden 1788.

Men er det nu nok? Er retningen rigtig? Og hvad kan *du* gøre?

Det er nogle af spørgsmålene, som tre økologiske foreninger sætter til drøftelse på møder i hele landet.

Den grønne Trepert - Et nyt udgangspunkt

Begejstringen var stor på Axelborg, hovedsædet for Landbrug & Fødevarer (L&F), da aftalen om en CO₂-afgift på landbrugsproduktionen og meget andet faldt på plads efter måneders hemmelige forhandlinger, og sejren fejredes med en stor fest på formandens gods.

Men hvordan skal alle vi, der ikke har aktier i landbrugsindustrien, vurdere Den grønne Trepartsafteale? Er der grund til at feste? Er vi tilfredse med at nå de mål, som er sat? Er der grund til at tro, at målene nås? Og hvilke mål ville vi sætte, hvis landet var vores land?

Aftaleteksten giver anledning til denne korte opsummering:

"Plusser": Truede arter ser ud til at reddes, og truede landskaber sikres. Elementer til en lokal organisering ser ud til at være skabt. Et klima af forhandling frem for konfrontation ser ud til at være etableret.

"Minusser": En lang række af problemer bliver ikke løst, og både processen frem til og efter vedtagelsen rummer betydelige problemer af demokratisk art.

Der var nemlig mange, der følte sig som part i sagen, men som havde måttet stå uden for det lukkede forhandlingsrum og vente, mens samtalen i offentligheden var forstummet: De

mange folkevalgte fra oppositionen og en lang række af civilsamfundets foreninger. Efterfølgende gik 16 grønne organisationer sammen om en udtalelse med forslag til en forbedring af aftalen, og en velbesøgt konference på Christiansborg blev afholdt om sagen¹.

De tre organisationer, der står bag denne pjece, besluttede sig dog til at se positivt på Trepartsinitiativet, i forventning om, at der hen ad vejen kan suppleres med initiativer, der kan adressere de mange tilbageværende problemer. Det har vi nemlig nogle gode bud på.

Den grønne Trepert - udfordringerne

Med treparten er der sikret en finansiering, men ingen ved, hvor langt de 30 mia. rækker, og planerne er ud over de første faser meget lidt konkrete. Det bliver derfor berettiget at spørge:

- Hvordan skal de 20 % beskyttet natur opnås?
- Hvordan skal de 30 % beskyttet natur opnås?
- Hvordan skal landbrugsarealet på de resterende 52 % af landets areal anvendes?
- Hvordan skal biodiversiteten overalt restitueres?
- Hvordan nedbringes antallet af husdyr, og hvordan forbedres livet for de resterende?
- Hvordan skal vandmiljøet overalt restitueres?
- Hvordan skal drikkevandet sikres?
- Hvordan sikres en rigelig produktion af sunde fødevarer af høj kvalitet?
- Hvordan skal sprøjtegifte og øvrige miljøgifte udfases?
- Hvordan skal arvemassen blandt domesticerede dyr og planter sikres?
- Hvordan skal de beskyttede arealer vedligeholdes?
- Hvordan skal lokalsamfund og landdistrikter styrkes?
- Hvordan skal et økologisk dannelsesniveau i befolkningen sikres?
- Hvordan sikres, at omstillingen sker ved en sandt demokratisk proces?

Meget mere kan tilføjes, men her afstår vi fra den mere tekniske situation og ser i stedet på den historiske baggrund og den nuværende politiske situation.

Det danske land - Sådan gik det til

Med stavnsbåndets ophævelse 1788 indledtes en omstilling, hvor landsbyfællesskaberne blev nedlagt og et fåtal af landbefolkningen blev gjort til småborgere som ejere af gårde, hvor flertallet tjente som tyende og daglejere. Fællesskabet fik dog en form for renæssance i form af andelsselskaber, og den ny ulighed blev der i nogen grad bødet på igennem oprettelsen af et stort antal husmandsbrug fra begyndelsen af 1900-tallet. Fra

¹ Konferencen blev afholdt d. 16. maj 2025 på initiativ af Praktisk Økologi, Øko-net og Frie Bønder - Levende Land. Indlæggene kan ses her: <https://www.youtube.com/@FrieBonder-Levendeland>

ca. 1960 begyndte en proces, der indebar nedlæggelse af hundredtusinder af jobs på landet, centralisering af jordejendommen og en industriel driftsform med omfattende ødelæggelse af såvel natur som kultur til følge. I dag er vi nået til et punkt, hvor jorden reelt og efterhånden også formelt er overtaget af nogle få, meget rige mennesker og af ofte transnationale fonde og aktieselskaber. Priserne på jord stiger stadig, og ingen almindelige - og slet ikke almindelige unge - mennesker har råd til at erhverve andet end ganske små arealer. Med hensyn til ejerskab af jord ligner nutiden de feudale forhold i 1700-tallet. Forskellene er dog til at få øje på: befolkningsflertallet er flyttet til byerne, landbrugets andel af den nationale økonomi er minimal (ca. 2 % af BNP og 7 % af eksporten), mens dets omkostninger for det omgivende samfund er ved at nå en grænse for, hvad dette vil tolerere.

Landet, folket og pengene - Hvor skal vi hen?

Situationen er i dag den, at modsatte interesser står overfor hinanden:

- *Big Tech og Big Money*: Det er dem, der ejer meget jord, og som driver den industrielt. Disse ønsker af gode grunde, at priserne stiger, at de får ejerskab til yderligere mængder af jord, og at de får de bedst mulige vilkår, herunder specielt tilskud, til at industrialisere driften yderligere. Hensynet til natur og mennesker kommer her i anden række.

- *Græsrødder og husmænd*: På en anden side står de, der *hævder*, at kataloget af problemer ikke lader sig adressere, medmindre der sker grundlæggende ændringer med hensyn til prisdannelse på jord og råderet over jord. *Naturnært landbrug* er i praksis den eneste driftsform, der kan løse hele rækken af de skitserede problemer.

De førstes politik begrundes i myter om nødvendighed for at brødføde verdens befolkning eller at tekniske løsninger i stor skala er en forudsætning for grøn omstilling. Stærkest står dog myten om, at landbrug og natur er to helt forskellige ting, der ikke lader sig forene, og som man derfor må gøre alt for at adskille, for *tertium non natur*, noget tredje findes ikke. Det er denne tankegang, der er den bærende i aftalen om Grøn Trepert.

De andre argumenterer ud fra etiske opfattelser, såsom at man skylder levende væsener og biosystemer respekt, og at produktionen, distributionen og konsumtionen af fødevarer skal være demokratisk styret og ikke markedsdirigeret - de principper som ligger i begrebet *madsuverænit*. Græsrødderne kendetegnes ved et mere holistisk og optimistisk menneskesyn, idet man mener det muligt at bidrage til, at naturen kan udfolde sig, og man er båret af en overbevisning om, at menneskelige fællesskaber bedre kan træffe beslutninger og udvikle langtidsholdbare måder at dyrke jorden på. Det er netop det synspunkt, som det naturnære landbrug bygger på.

Naturnært landbrug - Et samfundsgode

Hvad er egentlig det naturnære landbrug? Kort sagt er det en måde at dyrke jorden på, der følger naturens principper. Det vil blandt andet sige, at man udnytter den iboende mangfoldighed, som naturen rummer og stadig udvikler. Forskellige plantearter, forskellige dyr og jordens enorme artsrigdom af mikroorganismer samarbejder på en måde, så der både sikres et righoldigt udbytte i form af mad til mennesker og husdyr, og en høj grad af biodiversitet, samtidig med at der bindes kulstof og næringsstoffer i jord og planter. Det er netop dette samarbejde mellem jordens mikroorganismer og planterødderne, som skaber den gode og frugtbare jord. Denne driftsform kræver mange ansvarlige mennesker med faglig viden og kunnen involveret. Til gengæld giver naturnært landbrug sundere mad og større trivsel til dem, der beskæftiger sig med det.

Naturnært landbrug kan antage mange forskellige former. Her skal blot nævnes to: Dels den traditionelle recirkulative driftsform, hvor grisene fik køernes skummetmælk, og kornet nød godt af kvælstoffet, som kløveren havde bundet i jorden. Dels det moderne skovlandbrug, hvor drøvtyggere og fjerkræ afgræsser markstribene imellem alléerne af træer, der giver bæredygtige byggematerialer eller frugt og nødder. Et andet ord for disse driftsformer er "agroøkologi", der er et rammebegreb for naturnære driftsformer, der altid tilpasses de særlige geologiske, klimatiske, historiske, sociale og kulturelle vilkår, der gør sig gældende i et givet område.

Når vi taler om naturnært landbrug, bliver vi ofte mødt med den indvending, at det ikke er "konkurrencedygtigt", eller at det lægger beslag på arbejdskraft, som der er brug for andre steder.

Man bør her bemærke, at den lave pris på de industrielt fremstillede produkter opnås ved at anvende underbetalt arbejdskraft, såvel oversøisk som indenlandsk. Hertil kommer de ubetalte regninger i form af langsigtet miljø- og klimapåvirkning. Hvordan opgøres for eksempel oplevelseskvaliteten ved landskaber af endeløse monokulturer forurenede grundvand eller døde fjorde?

Vi siger ikke dette for at "pege fingre", men for at påpege oplagte gevinster for samfundet, når man sikrer fair konkurrencevilkår for det naturnære landbrug.

Med hensyn til synspunktet, der ofte hyldes af nationaløkonomer, at der må sikres et maksimalt "udbud af arbejdskraft", vil vi svare, at det nok så meget drejer sig om, hvilken arbejdskraft der udbydes. Det danske samfund nød fra 60-erne og frem godt af de fremragende egenskaber, der kendetegnede de mange bonde- og husmandsbørn, der ikke kunne fortsætte i deres forældres erhverv. Denne kilde til rigdom er nu tørret ud, men den kan bringes til live ved at muliggøre, at en betydelig del af landets børn, unge og hele familier igen får erfaring med et skånsomt og mangfoldigt landbrug og nyder godt af den historiske kontinuitet, som dermed bliver genoptaget.

Naturnært landbrug repræsenterer et dannelses- og trivselspotentiale, som samfundet ikke har råd til at ignorere.

Må vi være her?

The winner takes it all?

Hidtil er udviklingen kun gået i én retning: *Stordrift*, og det har faktisk set ud som om, at vinderen tog, om ikke det hele, så næsten alt. Imidlertid er der de senere år piblet en lang række græsrods- og borgerdrevne initiativer frem: Fødevarerefællesskaber, regenerative småskalajordbrug, skovlandbrug, med meget mere. Mange af disse har vist, at selv om fødevarer systemerne og lovgivningen ikke er indrettet på deres måde at gøre tingene på, kan de alligevel producere kvalitetsfødevarer med lavt input og høje udbytter, under hensyntagen til principper om skånsomhed, mangfoldighed, fællesskab og trivsel for mennesker, planter, dyr og jord, med andre ord: Naturnært landbrug.

Nu vil vi spørge: Skal det naturnære landbrug ikke have en chance? Fra tidens magthavere inden for det etablerede landbrug vil svaret, hvis man får ét, være klart "Nej! Der er virkelig ingen grund til at spille kostbare kræfter på sådan noget pjat, og da slet ikke, når så mange mennesker sulter!"

Hertil svarer vi, at det er ikke mængden, men fordelingen af fødevarer, der er hovedproblemet. "Så o.k., giv os blot nogle få procent af landbrugsjorden, og lad det vise sig, hvad der kommer ud af det!" Det kan vel ikke være så farligt for verdens befolkning, hvis 5 % af landbrugsjorden i Danmark i en periode drives ikke-industrielt. Hvis industrialisterne har ret, ja, så har de jo bevist det, og så kan de tage de 5 % tilbage og genoptage dyrkningen af monokulturer med gift- og gyllespredning. Hvis ikke, ja, så foreligger der en ny situation...

Lad det komme an på en prøve - og giv os grønt lys!

Handlingsplan

Igennem efteråret 2025 arrangerer vi et antal vandringer og møder under overskriften "Grønt lys for et liv med naturen?", hvor vi vil sætte lys på temaet om, hvordan vi kommer videre med landet og i den forbindelse ser på praktiske og politiske muligheder for at lade naturnære landbrugsformer spille en rolle i løsningen. Vi vil også tage mulighederne i den planlagte ny fælles landbrugspolitik i betragtning, og hele forløbet afsluttes med en konference i København d. 10-12.

Se mødekalender og beskrivelse af de enkelte events på **bu.dk**

"GRØNT LYS - et liv med naturen" 2025-26:

Projektet er støttet af Dansk Folkeoplysnings Samråds Udviklingspulje til Folkeoplysning og er finansieret med tilskud fra Europa-Nævnet. Ansvar for indholdet er alene tilskudsmodtagers.

Pdf-skriftet her er udgivet oktober 2025.